

ABDULLA ORIPOV BADIYYATI - ADABIYOT DURDONASIDIR

Sattarova Shohida Muzaffarovna

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”

Milliy tadqiqot universiteti 2-bosqich talabasi

Uraimova Xonzodabegim Mirzaaziz qizi

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”

Milliy tadqiqot universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Abdulla Oripovning badiiyati qanchalik haqqoniyligi, shoirning she‘rlaridagi jozibani, she‘riyat va tuyg‘u bir-biriga ayqash tushunchalar ekanligi yoritib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Neko‘z qishlog‘i, s‘z qudrati, poeza, yarim ko‘ngil, nay, shoir alamlari, badiiyat.*

Abdulla Oripov 1941-yilning 21-martida Qashqadaryo viloyati, Koson tumanidagi Neko‘z qishlog‘ida tug‘ildi. Qishloq Qo‘ng‘irtov etagida joylashgan. Otasi Orifboy Ubaydulla o‘g‘li jamoa xo‘jaligi raisi bo‘lgan. Onasi Turdixol uy bekasi bo‘lgan. Oilada to‘rt o‘g‘il, to‘rt qiz bo‘lib, Abdulla o‘g‘illarning kenjasi edi. 1958-yilda o‘rta maktabni oltin medal bilan tamomlagach, Toshkent Milliy universiteti o‘zbek filologiyasi fakultetining jurnalistika yo‘nalishiga o‘qishga kirib, oliyohni ham 1963-yilda imtiyozli diplom bilan yakunladi. Universitetdan so‘ng 1963–1967-yillarda „Yosh gvardiya“ nashriyotida muharrir, 1974–1976-yillarda „Sharq yulduzi“ jurnali bo‘lim mudiri; 1976–1982-yillarda O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi adabiy maslahatchisi; 1982 - 1983-yillarda uyushmaning Toshkent viloyati bo‘limi mas‘ul kotibi; 1983–1985-yillarda „Gulxan“ jurnali bosh muharriri; 1985–1996-yillarda Yozuvchilar uyushmasi mas‘ul kotibi; 1996–2009-yillarda O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi raisi va bir vaqtning o‘zida O‘zbekiston Respublikasi Mualliflik huquqini himoya qilish davlat agentligi raisi lavozimlarida faoliyat yuritdi.

Abdulla Oripov she‘riyatining o‘ziga xos xususiyatlari haqida gapirar ekanmiz, uning yana bir xisslati haqida to‘xtalib o‘tmog‘imiz joizdir. Bu xislat shoir she‘rlaridagi badiiyatdir. “Lirik poeziyani faqat muzika bilan solishtirish mumkin,” – degan edi V.G. Belinskiy. Yana u so‘z ma‘nosi yo‘qolib, his va musiqiy sadoga aylanishi haqida ham ajoyib fikr aytgan. Poeziyani “his va musiqiy sadoga” aylantiruvchi omil, bu- she‘rning badiiyatidir.

Badiiyat - bu, go‘zallikdir, tuyg‘ularga yo‘g‘rilgan she‘riy tafakkur go‘zalligidir. “Go‘zallikning o‘zi muhim g‘oya. Bu go‘zallikni bo‘lib-bo‘lib tahlil etish daryodagi erkin baliqni tutib, pichoqda kesib, a‘zolarini tekshirib, yana suvga qo‘yib yuborish bilan teng. Baliq faqat suvda yayragandagina odamning havasini keltiradi. To‘g‘ri, suvdagi baliqni tamosho qilishdan ko‘ra uni yeyishni afzal ko‘radigan odamlar ham oz emas. Bunday hissiz odamlar faqat san‘at go‘zalligini emas, hayot go‘zalligini ham ko‘rmaydilar. To‘g‘risi, kun kechiradilar”, – deb yozadi taniqli munaqqid Mahkam Mahmudov.

Badiiyat, Mahkam Mahmudov iboralari bilan aytganda, “inson qalbidagi manzaralarning cheksiz bo‘yog‘ini his etmoqdir”. Shoir so‘zdan tuyg‘u yaratadi, tuyg‘ular orqali, tuyg‘ular bo‘yog‘i bilan esa inson qalbining manzaralarini chizib beradi.

Mahkam Mahmudov yozadi: “So‘zning buyuk qudratini zarracha inkor etmaganimiz holda, shuni aytishimiz kerakki, tuyg‘u agar daryo bo‘lsa, so‘z uning qirg‘og‘i, tuyg‘u agar parivash qiz bo‘lsa, so‘z uning surati, tuyg‘u agar gulzor bo‘lsa, so‘z- rassomning bo‘yog‘i. Yong‘oqdan murod uning mag‘zi, qig‘oqdan murod uning suvi. Suratdan murod uning sohibasi, bo‘yoqlardan murod gulzorning o‘zi”.

Munaqqid fikrlaridan anglashiladiki, she‘riyatning ham asl murodi inson tuyg‘ulariga ta‘sir etmoqdir. Lekin she‘riyatda badiiylik bo‘lsagina inson tuyg‘ulariga ta‘sir etadi. Yolg‘ir fikrning o‘zi inson qalbiga, uning tuyg‘ulariga ta‘sir etmaydi. She‘riyat esa tuyg‘ularga ta‘sir eta olish qudrati bilan boshqa san‘atlardan farq etadi.

Filologiya fanlari kandidati, dotsent Muhammadjon Madg‘oziyev “Badiiylik nima, menga tushuntirib bersangiz”, – deb xat yozgan havaskorlarga shunday javob yozibdilar: “So‘rab ko‘ring-chi, asalari asal yig‘ishni kimdan o‘rgangan ekan, gullar rango rang ochilishni va muattar bo‘y sochish haqida kimdan maslahat olgan ekan? Badiiylik ham xuddi shuning kabi hayotiylik va haqqoniylikdadir”.

Abdulla Oripov she‘riyatining qudrati ham uning yuksak darajadagi badiiyligidadir. Lekin uning she‘rlarida sun‘iy badiiylik, zo‘rma-zo‘raki o‘xshatishlar, mantiqqa zid bo‘lgan jonlantirishlar orqali badiiyat yaratilmaydi. Uning har bir iborasi, har bir tashbehi ayni haqiqatdir. Mana, uning “Bahor” she‘rida shunday misralar bor:

Qaydadir shoira kuylaydi behol,

Mening ham oy kabi ko‘nglim yarimta.

“Yarimta ko‘ngil” va “yarim oy” -naqadar haqqoniy va go‘zal tashbeh. Agar yarimta ko‘ngilga yarim oy o‘xshatilmaganida, shunchaki fikrning o‘zi, ya‘ni darak gap bo‘lib qolar edi. “Yarimta oy” bu - haqqoniy badiiyat va shoir she‘riga manguilik bag‘ishlagan omildir.

Shoirning ko‘pdan ma‘lum va mashhur she‘rlaridan biri “Nay” she‘ridir. Undagi badiiylik hayotning, haqiqatning o‘zidir. Qamishning “adirlarda durkun yashagani” ham, odamlar uning tanasini pichoq bilan kesib olganlari ham, ko‘zi va bag‘rini o‘yib olganlari-yu, bu ham yetmagandek, bo‘g‘ziga lablarini qo‘yib puflaganlari ham haqiqatdir. Alamiga chiday olmay sho‘rlikning nola chekib yuborgani, odamlar esa qamishni yig‘latib qo‘yib, rohat qilganlari ham rost.

Bu tashqi ko‘rinishdagi haqiqatdan tashqari majoziy haqiqat ham bor. Bu ham bo‘lsa, inson yurak-bag‘ri alamlardan silitib, chok-chok bo‘lganidan qamishdan nay yasab, o‘z dardlarini kuylashga ehtiyoj sezganidir. Haqqoniy va hayotiy badiiyatning qudrati ana shundadir.

Abdulla Oripov she'riyatining qalblarga yaqin va barchaga sevimli qilgan xususiyatlaridan biri ana shundadir.

XULOSA: Abdulla Oripov she'riyati, xalq va adabiyotshunoslik bir ovozdan e'tirof etganidek, o'zbek poeziyasida muhim o'ringa, katta salmoqqa ega bo'lgan she'riyatdir. Uning she'riyatidagi xalq qalbiga yaqinlik, xalq dilidagi quvonch va shodlik, armon va dardlarni topib so'ylash, insonning rangin tuyg'ularini rassomona ko'z bilan ilg'ab, musiqiy misralarda ifodalash, uning she'riyatidagi badiiy haqqoniyat uyg'unligi – shoir she'rlarining takrorlanmas, o'ziga xos xususiyatlaridandir. Abdulla Oripovdek shoirning qalbi ona zamin yanglig' saxovatlidir. Zamin bag'rida turfa xil gullar ochiladi, tikanlar o'sadi. Shu kabi shoirningqalbi ham o'z tuyg'ularidan turfa xil gullar – she'riyat gullarini armug'on etadi. Chindan ham Abdulla Oripovning she'rlari mohiyat e'tibori bilan voqe bo'lgan she'rlardir. Biz uchun, “shoir bir yurt” bo'lgan O'zbekiston uchun shoir ham, uning she'rlari ham hamisha aziz va ardoqlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. S. Mamajonov. Saylanma. – G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent, 1981.

2. N. Xudoyberganov. Ehtiros to'lqinlari. – G'afur g'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent, 1970.

3. Norboy Xudoyberganov. Cho'qqilar chorlaydi. – G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent, 1978.

4. Ibrohim G'afurov. Yurak-alanga. – G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent, 1979.

5. N. Rahinjonov. Qalbning to'rt fasli. - “O'zbekiston madaniyati” gaz., 1979 yil 28 avgust.